

Delredovisning – regeringsuppdrag om friskfaktorer som kan mätas och följas över tid

Inledning

I juni 2018 uppdrog regeringen åt Arbetsmiljöverket och Myndigheten för arbetsmiljökunskap (Mynak) att sammanställa och redovisa friskfaktorer på organisatorisk nivå som kan mätas och följas över tid. Friskfaktorerna ska kunna bidra till en hållbar och hälsosam arbetsmiljö.

I arbetet ska Arbetsmiljöverket och Mynak enligt uppdraget samverka med Folkhälsomyndigheten, Försäkringskassan och andra relevanta myndigheter. Dessutom ska resultat av tidigare lämnade uppdrag beaktas, bland annat Arbetsmiljöverkets studier om positiva arbetsmiljöfaktorer (A2011/3925/ARM) som myndigheten i samband med slutredovisningen år 2012 gjorde till sitt eget arbete för att vidareutveckla ett flertal kompletterande indikatorer, de redovisas i rapport Mäta och följa goda organisationer – en antologi 2017:2. Även det nu parallella uppdraget till Mynak att sammanställa kunskap om faktorer som skapar friska och välmående arbetsplatser (A2018/01349/ARM) ska beaktas.

Det nu redovisade uppdraget ska delredovisas till regeringen (Arbetsmarknadsdepartementet) senast i samband med årsredovisningen för år 2019 och slutredovisas senast i samband med årsredovisningen för år 2020. Föreliggande text utgör delredovisningen av uppdraget.

Den slutliga redovisningen ska lyfta fram och kommentera skillnaderna mellan kvinnor och män samt sektorer och yrkesgrupper där det är möjligt och lämpligt.

Metod

Ett myndighetsgemensamt arbete

Arbetet bedrivs av båda myndigheterna i form av ett gemensamt projekt. Projektet leds av en projektledare utsedd av Arbetsmiljöverket jämte en projektledare utsedd av Mynak. Det finns en gemensam projektgrupp bestående av medarbetare från respektive myndighet med kompetenser i bland annat områdena organisatorisk och social arbetsmiljö samt system och metoder för genomförande av kunskapssammanställningar samt statistiska undersökningar.

Projektet rapporterar till en styrgrupp bestående av representanter för ledningarna i de båda myndigheterna. Styrgruppen möts varannan månad för att följa upp arbetet och vid behov ta ställning till tidplaner, innehåll och resursfrågor. Uppgiften att leda styrgruppen alternerar mellan de båda myndigheterna.

Samverkan

Arbetet sker i samverkan med Folkhälsoinstitutet och Försäkringskassan. Kontaktpersoner för dessa myndigheter har medverkat vid ett inledande möte, bl.a. för att ge synpunkter på projektets uppläggning. De har också bidragit med underlag kring befintliga relevanta statistiksystem. Därutöver förekommer underhandskontakter löpande. Projektet avser också att engagera forskare för diskussion kring friskfaktorer och de överväganden som kan komma att göras. Dessutom kommer skilda intressenter att tillfrågas när behov uppstår av kompletterande underlag.

Att mäta och följa friskfaktorer

Definitioner

I lagstiftningen återkommer begrepp som anknyter till området. Grundläggande är 2 kap. 1§ och 3 kap. 2§ arbetsmiljölagen(1977:1160) och därutöver Arbetsmiljöverkets föreskrifter om organisatorisk och social arbetsmiljö (AFS 2015:4) och Arbetsmiljöverkets föreskrifter om systematiskt arbetsmiljöarbete, SAM (AFS 2001:1). För att definiera ”Friskfaktorer på organisationsnivå” behöver begreppet delas upp i ”frisk”, ”faktorer” och ”organisationsnivå”. Projektet har gjort en genomgång av vetenskaplig litteratur för att belysa hur dessa begrepp har definierats. Denna genomgång kommer att användas som ett underlag i det fortsatta arbetet. Exempel på begrepp som inte direkt definieras eller avgränsas i arbetsmiljölagen, är trivsel och arbetsglädje.

Att mäta

När det kommer till att kunna mäta friskfaktorer och följa dem över tid behöver metoder användas som tar hänsyn till komplexa frågeställningar. Måtten ska vara valida, robusta och reliabla. Med det menas att de måste mäta det som avses, vara relevanta samt tillförlitliga och jämförbara över tid. Vidare måste måtten vara metodologiskt sunda. Med det menas att de inte får vara så komplicerade att de tar orimliga resurser i anspråk, tidsmässigt och kostnadsmässigt. Valet av faktorer och mätmetod måste självklart bygga på forskning och ha de egenskaper som behövs för att över en viss tid kunna påvisa förändring.

I dagsläget har projektet kartlagt existerande statistik som skulle kunna bli aktuell för att mäta och följa friskfaktorer över tid. Det rör sig om olika former av officiell statistik, återkommande enkätundersökningar etc. från Arbetsmiljöverket, Folkhälsomyndigheten, Försäkringskassan, Sveriges Kommuner och Regioner (SKR), Socialstyrelsen, Statistiska centralbyrån (SCB) och Centrum för tillämpad arbetslivsforskning och utvärdering (CTA), Malmö Universitet.

Kända friskfaktorer i dag

Projektet har gjort en inledande orienterande analys av ett antal befintliga studier som sökt belysa begreppet friskfaktorer. Diskussionen om hälsofrämjande faktorer i arbetslivet har förts olika länge och kunskapsläget är därför beroende på område, avgränsning och metodologi. Befintliga kunskapssammanställningar och andra relevanta översikter har studerats och kommer att redovisas som underlag i arbetet med uppdraget att sammanställa och redovisa friskfaktorer på organisatorisk nivå som kan mätas och följas över tid.

Regeringens parallella uppdrag om kunskap om friskfaktorer till Mynak

Parallellt med det uppdrag som vi delredovisar har regeringen uppdragit till Mynak att sammanställa kunskap över faktorer som skapar friska och välmående arbetsplatser (A2018/01349/ARM). Sammanställningen ska användas som underlag i arbetet med det nu delredovisade uppdraget. Här beskrivs vilka delområden som ingår i Mynaks uppdrag.

Sammanställning av aktuell forskning om:

- samband mellan individer och organisationers hälsa/välbefinnande och psykosociala arbetsmiljöfaktorer respektive effekter av psykosociala arbetsplatsnära interventioner,
- vilka ledarskapsbeteenden som kan bidra till hälsa på arbetsplatsen,
- organisering av arbetet/organisationsmodeller, som kan bidra till hälsa och välbefinnande samt arbetsorganisationers effektivitet och produktivitet, och
- utformning av fysisk arbetsplats, med fokus på belastningsergonomi, som främjar mänskligt välmående och effektivitet i arbetet.

Fortsatt arbete

Arbetet fortsätter nu med att lyfta fram de friskfaktorer som är vetenskapligt grundade och som bedöms uppfylla de krav som inledningsvis redovisades. En workshop med bl.a. de forskare som medverkat i Mynaks kunskapssammanställningar planeras att genomföras som ett led i detta arbete. Kontakter med intressenter kan också bli aktuella för att säkerställa praktisk relevans i underlaget. Fortsatt samverkan med Försäkringskassan, Folkhälsomyndigheten och andra relevanta myndigheter sker.

En betydande del av det kommande arbetet kommer att ägnas åt att analysera hur existerande statistik kan användas för att mäta identifierade friskfaktorer och hur nya system eller metoder kan behöva utvecklas för att mäta och följa över tid.

Slutredovisningen kommer att innehålla förslag till friskfaktorer som uppfyller de mål som anges i uppdraget. Den kommer att innehålla en redovisning av möjligheter, begränsningar, kostnader och övriga konsekvenser för att introducera och bedriva mätning av friskfaktorer på organisatorisk nivå.

Slutredovisningen kommer inte att innehålla några överväganden om hur friskfaktorer kan påverkas och stärkas inom organisationer eller vilka metoder och verktyg som behövs för att åstadkomma förändringar. Sådana redovisningar förutsätter ytterligare forskningsunderlag kompletterat med konkret utvecklingsarbete och bör därför ske i andra former.